

УДК: 658.15

В.А. Георгієв

ЕЛАСТИЧНІСТЬ ФІНАНСОВИХ КОЕФІЦІЄНТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

У статті досліджено еластичність фінансових показників як інструмент управління підприємством. Еластичність фінансових коефіцієнтів відображає ступінь чутливості фінансово-економічних результатів підприємства до ресурсів підсистем економічного потенціалу. В процесі реалізації певної технології управління відбувається часткове або повне розкриття економічного потенціалу підприємства.

In the article the elasticity of financial indexes as instrument of management was researched. Elasticity of financial coefficients is represented by the degree of sensitive-ness of the enterprise's financial results to the resources of subsystems of the economic potential. The realization of certain technology of the management takes a place partially or fully opening out the economical potential of enterprise.

Ключові слова: фінансові показники, еластичність, чистий дохід, економічний потенціал, ресурси підсистем економічного потенціалу.

В умовах гострої конкурентної боротьби особливо важливим є пошук нових інструментів підвищення ефективності процесу управління економічним потенціалом підприємства. Виняткову увагу слід звернути на вдосконалення методів фінансово-економічного аналізу. Фінансово-економічні показники результатів діяльності підприємства необхідно розглядати з точки зору чутливості до стану та рівня використання економічних ресурсів.

Питання оцінки та аналізу окремих фінансових показників діяльності підприємства досліджено багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями та практиками. Серед

них: М.С. Абрютіна, І.Т. Балабанов, І.О. Бланк, Р. Брейлі, І.Ф. Брігхем, Дж. К. Ван Хорн, Н.А. Гринюк, Л.М. Докієнко, В.В. Ковальов, Н.М. Крейніна, Л.О. Лігоненко, С. Майерс, А.М. Поддєрьогін, О.С. Стоянова, та інші. Слід особливо відзначити суттєвий вклад в удосконалення процесів управління саме економічним потенціалом дослідників: Л.Р. Руснака [1], І. Івакіної [2, с. 104–105], О.Д. Шарапова [3, с. 214], Ю.В. Пасічника [4] за рахунок використання методик фінансово-економічного аналізу стану підприємства. Разом із тим, питання еластичності фінансових показників підприємства особливо результативних показників (дохід, прибуток), не досліджене повною мірою та потребує подальших розвідок.

На сьогодні не повністю визначене та науково опрацьоване питання побудови гнучкої методики дослідження чутливості фінансово-економічних показників до ступеню використання ресурсів економічного потенціалу підприємства. Тому метою статті стало завдання – розробити методику оцінки чутливості фінансово-економічних показників підприємства до ступеню використання економічних ресурсів. Також, враховуючи те, що оцінка чутливості фінансово-економічних показників може бути проведена на різних рівнях економічного потенціалу підприємства, було висунуте завдання розробити концептуальну методику калібровки (приспосовування) інструментарію оцінки чутливості до використання відповідного ресурсу.

На даний час існуючі методики не охоплюють оцінку ступеню впливу відносної зміни факторних чинників на відносну зміну результативних чинників (результатів діяльності) підприємства. Треба відрізнити подібну оцінку впливу від стандартних методик економічного аналізу. В економічному аналізі використовуються моделі, які не враховують еластичність результативних чинників по відношенню до факторних чинників.

Еластичність (чутливість) результативних ознак економічних процесів показує ступінь їх чутливості по відношенню до факторних показників [5, с. 46]. Залежно від значень еластичності ступінь чутливості умовно є високим, еластичним або нееластичним [5, с. 48–49]. Окремо виділяють краєві значення абсолютної еластичності та абсолютної нееластичності [5, с. 52].

Обчислення та оцінка еластичності дозволяють здійснювати управлінський вплив на результативний чинник економічного явища. Наприклад, еластичний попит за зниження ціни дозволяє до відомих меж, за рахунок збільшення обсягу продажів, збільшити прибуток підприємства. При нееластичному попиті, навпаки, збільшення ціни дозволяє максимізувати прибуток через запізнювання падіння обсягу продажів у порівнянні з ціною. Аналогічну економіко-математичну категорію еластичності нами запропоновано застосувати до інших показників роботи підприємства.

Опрацювавши літературні джерела [1–7], ми дійшли висновку, що істотні показники, які розкривають якість формування та використання економічного потенціалу – це показники фінансового стану підприємства або фінансові коефіцієнти [6, с. 309], що також характеризують якість управління підприємством [6, с. 204].

Оцінка якості управлінської дії на підприємство як цілісної економічної системи можлива на основі вимірювання рівня чутливості систем – низки показників, що характеризує його загальний економічний стан [7, с. 100–103]. При цьому вказана система може бути необмежено розширена та доповнена за рахунок деталізації виробничо-технічними, трудовими та іншими показниками, що обумовлює методичну калібровку (налаштування) щодо потреб відповідного рівня управління економічним

потенціалом підприємства. Повнота розкриття економічного потенціалу характеризується спроможністю підприємства генерувати грошові потоки від звичайної діяльності. Прибуток як загальний сенс існування підприємства формується за рахунок грошового потоку певної кількості та якості за певний період.

Для дослідження обрано показники, що безпосередньо пов'язані з генерацією грошових потоків та формуванням прибутку підприємства – коефіцієнти ділової активності. Дослідження еластичності фінансових показників виконане на прикладі наступних коефіцієнтів: оборотності активів, оборотності основних засобів (фондовіддачі), оборотності запасів, оборотності дебіторської заборгованості, оборотності кредиторської заборгованості, середньої тривалості обороту кредиторської заборгованості, оборотності власного капіталу.

Методику організації розрахунків фінансових коефіцієнтів та умовні відомості обрано на базі даних ВАТ «Синергія» [6, с. 379–380], (табл. 1).

Таблиця 1.

Динаміка показників ділової активності ВАТ «Синергія»

Показники	Попередній період	Звітний період	Відхилення (+ -)
1	2	3	4
1. Вихідні дані для розрахунку показників			
1.1 Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	4967,50	4303,50	-664,00
1.2 Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	4714,50	4849,30	134,80
1.3 Середня вартість активів, тис. грн	10300,80	10666,90	366,10
1.4 Середня вартість основних засобів, тис. грн	6421,70	5636,70	-785,00
1.5 Середня вартість запасів, тис. грн	3345,20	2664,90	-680,30
1.6 Середня вартість дебіторської заборгованості, тис. грн	918,60	1802,20	883,60
1.7 Середня вартість кредиторської заборгованості, тис. грн	4276,70	5182,10	905,40
1.8 Середня вартість власного капіталу, тис. грн	4101,70	5087,40	985,70
2. Показники ділової активності товариства			
2.1 Коефіцієнт оборотності активів (ряд. 1.1. / ряд. 1.3)	0,48	0,40	-0,08
2.2 Коефіцієнт оборотності основних засобів (ряд. 1.1 / ряд. 1.4)	5,41	2,39	-3,02
2.3 Коефіцієнт оборотності запасів (ряд. 1.1 / ряд. 1.5)	1,48	1,61	0,13
2.4 Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (ряд. 1.1 / ряд. 1.6)	5,41	6,41	1,00

Продовження таблиці 1.

Показники	Попередній період	Звітний період	Відхилення (+ -)
2.5. Середня тривалість обороту дебіторської заборгованості (360 / ряд. 2.4), днів	66,57	56,18	-10,39
2.6. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (ряд. 1.1 / ряд. 1.7)	1,10	0,94	-0,17
2.7. Середня тривалість обороту кредиторської заборгованості (360 / ряд. 2.6), днів	309,80	310,80	1,00
2.8. Коефіцієнт оборотності власного капіталу (ряд. 1.1 / ряд. 1.8)	1,21	0,85	-0,37

Джерело: [6, с. 379–380]

Еластичність розраховується з використанням точкової та дугової методик [5, с. 49–51]. Точкова еластичність фінансово-економічних показників розраховується на підставі залежності [5, с. 49]:

$$E_{\text{точкова}} = \frac{\frac{\Delta Y}{Y_0}}{\frac{\Delta X}{X_0}}, \quad (1)$$

де ΔY – зміна результуючого чинника; Y_0 – базове значення результуючого чинника; ΔX – зміна факторного чинника (або використаного ресурсу); X_0 – базове значення факторного чинника (або використаного ресурсу).

Дугова еластичність розраховується на підставі залежності [5, с. 51]:

$$E_{\text{дугова}} = \frac{\frac{\Delta Y}{((Y_0 + Y_1) / 2)}}{\frac{\Delta X}{((X_0 + X_1) / 2)}}, \quad (2)$$

де Y_1 – звітне значення результуючого чинника; X_1 – звітне значення факторного чинника (або використаного ресурсу).

Зрозуміло, що $\Delta Y = Y_0 - Y_1$, та $\Delta X = X_0 - X_1$.

В дослідженні «Прийняття управлінських рішень з використанням методики сценарного підходу» нами було запропоновано розглядати як результуючу ознаку чистий дохід підприємства [8, с. 140]. За допомогою формул (1–2) розраховано еластичність відповідних фінансових коефіцієнтів за формою табл. 2. Результуючий чинник є еластичним по відношенню до факторного чинника, якщо значення чутливості поза модулем 1, не є еластичним, якщо значення попадає до інтервалу (0,1) [5, с. 48–49]. Позитивне значення коефіцієнту еластичності показує на прямий зв'язок, негативне значення – на зворотний зв'язок [5, с. 48–49].

Таблиця 2.

Розрахунок еластичності показників ділової активності

Показники	Попередній період	Звітний період	Відхилення (+ -)	$E_{\text{точкова}}$	$E_{\text{дугова}}$
1	2	3	4	5	6
Коефіцієнт оборотності активів	0,48	0,40	-0,08	-3,76	-4,10
Коефіцієнт оборотності основних засобів	5,41	2,39	-3,02	1,09	1,10
Коефіцієнт оборотності запасів	1,48	1,61	0,13	0,66	0,63
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	5,41	6,41	1,00	-0,14	-0,22
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	1,10	0,94	-0,17	-0,63	-0,75
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,21	0,85	-0,37	-0,56	-0,67

На підставі проведених розрахунків зроблено наступні висновки:

– на підставі коефіцієнту оборотності активів – чутливість доходу до загальної суми активів еластична із негативним значенням, тобто від простого збільшення валюти балансу обсяг доходу падає. Тому управлінські рішення щодо механічного збільшення обсягу сукупних активів не є ефективними;

– на підставі коефіцієнту оборотності основних коштів – чутливість доходу до суми основних коштів є еластичною, тобто від збільшення величини основних коштів обсяг доходу зростає. Тому управлінські рішення щодо збільшення величини основних коштів є ефективними;

– на підставі коефіцієнту оборотності запасів – чутливість доходу до обсягу використаних запасів не є еластичною, тобто від збільшення величини запасів обсяг доходу зростає в меншій мірі. Тому управлінські рішення щодо збільшення величини коштів не є ефективними;

– на підставі коефіцієнту оборотності дебіторської заборгованості – чутливість доходу до обсягу дебіторської заборгованості не є еластичною, тобто від збільшення величини дебіторської заборгованості обсяг доходу падає в меншій мірі. Тому управлінські рішення щодо збільшення величини дебіторської заборгованості не є ефективними;

– на підставі коефіцієнту оборотності кредиторської заборгованості – чутливість доходу до обсягу кредиторської заборгованості не є еластичною, тобто від збільшення величини кредиторської заборгованості обсяг доходу падає в меншій мірі. Тому управлінські рішення щодо збільшення величини кредиторської заборгованості не є ефективними;

– на підставі коефіцієнту оборотності власного капіталу – чутливість доходу до обсягу власного капіталу не є еластичною, тобто від збільшення величини власного капіталу обсяг доходу падає в меншій мірі. Тому управлінські рішення щодо збільшення величини власного капіталу не є ефективними.

Проте для деяких змін ресурсів економічного потенціалу при розрахунках за формулами (1–2) можуть бути отримані аномально високі за абсолютною величиною (модулем) значення еластичності. Тому виникає потреба проводити калібровку або налаштування запропонованої методики. Калібровка методики оцінки еластичності фінансових коефіцієнтів проводиться за напрямками:

– використання експертних оцінок щодо вибору та формування показників рівня використання ресурсів та оцінка питомої ваги показників;

– уточнення залежностей (1–2) за моделлю об'єднання менш важливих за питомою вагою факторів x_i :

$$(a_1x_1, a_2x_2, \dots, a_nx_n) \mathcal{D} X, \quad (3)$$

де a_1, a_2, \dots, a_n – відповідно, питома вага i -го фактору x , що характеризує рівень використання відповідних ресурсів економічного потенціалу підприємства.

Причому тип об'єднання повинен бути обраний відповідно до потреб господарчої практики (адитивний, мультиплікативний або інший).

В цілому, в дослідженні запропоновано методику оцінки еластичності фінансових показників для вдосконалення процесу управління економічним потенціалом підприємства. Еластичність фінансових показників – це відносний показник другого рівня, який показує, наскільки можливо впливати, приймаючи управлінські рішення щодо змінення використання ресурсів економічного потенціалу підприємства, на результуючі чинники діяльності підприємства – дохід, прибуток, якість генерації грошових потоків.

Запропоновано економіко-математичну модель калібровки (3) оцінки впливу на фінансово-економічні показники підприємства рівня використання ресурсів його економічного потенціалу з урахуванням калібровки (налаштування) еластичності до потреб відповідного рівня управління економічним потенціалом підприємства.

1. *Руснак Л.Р.* Напрями удосконалення управління фінансовими показниками діяльності підприємств Електронний ресурс / Л.Р. Руснак http://www.confcontact.com/2008dec/6_rusnak.htm. 2. *Ивакина И.* Сбалансированная система показателей / И. Ивакина. – Харків: Фактор, 2007. – 176 с. 3. *Шарапов О.Д.* Економічна кібернетика: Підручник / Шарапов О.Д., Дербенцев В.Д., Семьонов Д.Є. – К.: КНЕУ, 2004. – 231 с. 4. *Пасічник Ю.В.* Активізація виробничого потенціалу підприємств в умовах фінансових кризових явищ Електронний ресурс / Ю.В. Пасічник: Формування ринкової економіки в Україні // http://www.lnu.edu.ua/faculty/ekonom/Form_Rynk_Econ/2009_19/16_PASICHNIK.pdf. 5. *Рудакова И.Е.* Экономическая теория. Вводный курс. Микроэкономика: Учебник / И.Е. Рудакова – М.: ИНФРА-М, 2008. – 576 с. 6. *Кіндрацька Г.І.* Економічний аналіз: Підручник / Кіндрацька Г.І., Білик М.С., Загородній А.Г. – 3-е вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 487 с. 7. *Гавва В.Н.* Потенціал підприємства:

формування та оцінювання: Навч. посіб. / В.Н. Гавва, Е.А. Божко. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 224 с. 8. *Георгиев В.А.* Прийняття управлінських рішень з використанням методики сценарного підходу / С.І. Бессонова, В.А. Георгиев // Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ», 2011 г. – Т. 3. – С. 137–142.